

УДК 339.727.244

О. В. Кириченко,
студентка, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

АНАЛІЗ ВИТОКУ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

O.V. Kirichenko,
Student, Oles Gonchar Dnipropetrovsk National University

FINANCIAL CAPITAL FLIGHT IN CASE OF GLOBALIZATION

У статті проаналізовано обсяги витоку в розрізі регіонів та окремих держав на сучасному етапі розвитку в контексті глобалізації. Наведено основні способи та негативні наслідки витоку фінансового капіталу. В умовах сучасного світу всі країни опиняються під впливом проблем витоку фінансового капіталу. Особливо негативне значення вони справляють на найменш розвинуті держави та ті, що розвиваються, бо суттєво стримують соціально-економічний розвиток. В статті наведено основні найбільші держави експортери капіталу. Серед них варто зазначити Алжир, Бангладеш, Ангола, Кітай, Російська Федерація в яких за аналізований період відбувалося стрімке зростання нелегальних фінансових потоків. Найпоширенішими способами вивозу фінансового капіталу, які є притаманними для всіх держав є ухилення від сплати податків й махінації при виконанні торговельних операцій.

In this article the volume of capital flight in case of regions and certain countries at the modern stage of development are analysed. The main ways and effects of capital flight are given. Nowadays all countries are influenced by capital flight. But the most negative impact it has on the developing and the less developed countries, because it restrains their social- economical development. In this article the main countries exporters of financial capital are pointed out. Among them Algeria, Bangladesh, China, Russian Federation should be mentioned, which during the analysed period of time had a rapid growth of the illicit capital flows. The common and the most popular ways of capital flight are misinvoicing and nonpayment taxes.

Ключові слова: фінансовий капітал, виток, глобалізація.

Key words: financial capital, flight, globalization.

Постановка проблеми. Глобалізація сучасної економіки та поступове поширення залежності економічних систем одна від іншої є фактором прискорення економічних процесів. Відбувається постійний розвиток зовнішньоторговельних зв'язків, зростає ділова активність, розвивається інформаційні технології, які роблять можливими трансфери великих обсягів інформації, забезпечують високу швидкість переміщення капіталу. З іншого боку швидкий розвиток світової економіки стає причиною дедалі більш тісних відносин між власниками капіталу, виробниками та споживачами вироблених товарів і наданих послуг, а глобалізація всесвітнього економічного простору зумовлює міжнародний обмін товарами, послугами, сировиною, матеріалами, капіталами, в тому числі як інтелектуальним, так і людським, за допомогою світової торгівлі [1], але, водночас, створює умови для витоку капіталу, а іншими словами його витоку до держав із більш сприятливим фінансовим кліматом. Витік капіталу стає головною перепорою для соціально-економічного розвитку держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами визначення поняття «виток фінансового капіталу», аналізу основних причин та обсягу витоку фінансового капіталу за окремими країнами і регіонами присвячені роботи Д. Серебрянського [2], С. Шумської [1], Леонса Ндікумана (Leonse Ndikumana) [9], Джеймса К. Бойса (James K. Boyse) [9], Дев Кара (Dev Kar) [10], Брайна ЛеБланка (Brian LeBlanc) [10] тощо. Однак, сучасні процеси фінансової глобалізації поглиблюють взаємозалежність національних економік між собою, шляхом побудови нової структури світового господарства, що робить безперешкодним виток фінансового капіталу за межі країни.

Цілі дослідження: На даний час в умовах глобалізації світогосподарських відносин, під впливом витоку фінансового капіталу опиняються всі без винятку держави світу. Тому, метою даної статті є аналіз обсягів витоку фінансового капіталу в контексті глобалізації.

Основні результати дослідження. Основними характеристиками сучасних міжнародних економічних відносин є постійний розвиток зовнішньоторговельних зв'язків, обмін технологіями, інформацією, капіталу, рух робочої сили, тобто можна говорити про те, що будь-яка держава світу опиняється під впливом величезної кількості факторів, які мають бути враховані при прийнятті як управлінських, так і політичних рішень міжнародними організаціями, урядами країн тощо. Однією з чи не найголовніших проблем сьогодення, як вже зазначалося, є виток капіталу, хоча не існує єдиного визначення даного поняття. На думку С.Шумської, під витоком фінансового капіталу можна розуміти стихійний, не регульований державою відплив грошових коштів підприємств і населення (валюти) за кордон для надійнішого і вигіднішого їх розміщення, інвестування, а також для того, щоб уникнути експропріації, високого оподаткування, втрати від інфляції [1]. Д. Серебрянський вважає виведений капітал активним фінансовим ресурсом, який обслуговує тіньовий оборот товарів та послуг і, водночас, сприяє відпливу і припливу капіталів з/в державу. На його думку, терміни «втеча» і відплив капіталу відрізняються в першу чергу тим, що втеча капіталу з країни зазвичай носить панічний характер і спричиняється несимістичними оцінками подальшого розвитку економіки, інвестування, ризиками втрати заощаджень тощо [2].

Виток фінансового капіталу зазвичай спричиняється рядом факторів, переважно не ринкових, зокрема: несприятливі умови формування економічного та інвестиційного клімату в державі, наприклад зниження ділової активності, політична нестабільність, значний дефіцит держбюджету, знецінення валюти; високий рівень податків, не прозорість їх стягнення; відсутність довіри до банків та фінансової системи в цілому, а з боку підприємців – ще й до уряду; ризики знецінення капітальних активів; значний рівень криміналізації економіки [3]; макроекономічна нестабільність, що не гарантує отримання доходів з інвестицій; відсутність захисту прав власності; високий рівень корупції; наявність непрозорих схем приватизації, які дозволяють менеджерам виводити активи з країни [4-5].

У 2000 році на Саміті Тисячоліття ООН 189 держав світу, у тому числі й Україна, затвердили [Декларацію Тисячоліття](#) ООН, яка започаткувала прогрес досягнення світовою спільною визначених до 2015 року результатів у тих сферах, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгострішою. Декларація Тисячоліття ООН є зобов'язанням досягти восьми [Цілей Розвитку Тисячоліття \(ЦРТ\)](#) ООН до 2015 року, зокрема подолання злиденності у світі і голоду, забезпечення загальної початкової освіти, подолання ВІЛ/Сніду тощо [6].

В практичному аспекті виконання поставлених цілей розвитку тисячоліття було передбачено витрати у розмірі 348 млрд дол. до 2010 р. та 529 млрд. дол. до 2015 р., але за офіційними даними можна спостерігати нестачу фінансових коштів для виконання донорами зобов'язань.

Варто зазначити, що брак фінансових коштів задля досягнення цілей розвитку тисячоліття демонструє лише верхівку айсбергу, адже обсяги незаконних фінансових потоків з країн, що розвиваються складає 500-800 млрд дол щорічно, тобто приблизно 1,3-2,2 млрд дол на день. Більшість з цих коштів проходить через секретні установи зосереджені у податкових гаванях і завершується їх депонуванням на рахунках в Північних банках.

Основною причиною витоку фінансового капіталу з країн, що розвиваються є ухиляння від сплати податків, що становить приблизно 350-500 млрд дол на рік. Загальна ж сума витоку фінансового капіталу складає 500-800 млрд дол на рік, з яких 64% виводиться за кордон саме шляхом махінацій при здійсненні підприємницької діяльності, зокрема ухиляння від сплати податків, наприклад реєстрації бізнесу в офшорах [7].

Країни, що розвиваються та найменш розвинуті, як було зазначено вище, за даними міжнародної статистики найбільше потерпають від витоку фінансового капіталу. За даними досліджень Міжнародного валютного фонду проведеного на основі аналізу платіжних балансів, двосторонньої торгівлі 45 найменш розвинутих держав, з 1991 по 2008 рр. верхня межа оцінки нелегальних фінансових потоків зросла з 9,7 млрд дол в 1990 р. до 26,3 млрд дол у 2008 р. вимірною у поточних цінах [8].

Схема регіонального розподілу нелегальних фінансових потоків можна спостерігати на рисунку 1. Основною проблемою аналізу НФП з країн, що розвиваються є відсутність даних за певні роки.

Рисунок 1. Розподіл НФП з найменш розвинутих держав 1990-2008 (%) [8]

Витік нелегального фінансового капіталу із найменш розвинутих держав Африки складає 69%, Азії – 29%, Латинської Америки – лише 2%. Саме така схема розподілу нелегальних фінансових потоків напряму залежить від географічного розташування держав «третього світу», бо, як відомо, більшість з них розташована в Африці. За структурними характеристиками, 33% загального потоку нелегальних фінансових коштів належить материковим державам, тобто тим, які не мають виходу до морів та океанів, 21% невеликим острівним та 46%, які не належать ні до острівних, ні до материкових. Тобто, за структурними характеристиками витоку фінансового капіталу найменш розвинуті країни можна розподілити наступним чином: 20 найбільших держав «третього» світу, яким належить загалом 83% НФП, з них виділяються за обсягами нелегальних фінансових потоків Бангладеш та Ангола, а крім того, ще 6 країн, які відносяться до групи інші; 12 країн є материковими. Топ-10 експортерами фінансового капіталу серед найменш розвинутих держав у 1990-2008 рр. були Бангладеш (34,8 млрд дол), Ангола (34 млрд дол), Лесото (16,8 млрд дол), Чад (15,4 млрд дол), Ємен (12 млрд дол), Непал (9,1 млрд дол), Уганда (8,8 млрд дол), М'янма (8,5 млрд дол), Ефіопія (8,4 млрд дол), Замбія (6,8 млрд дол), Судан (6,7 млрд дол), причому найбільших відсоток витоку фінансового капіталу до ВВП у період з 1990-2008 рр. спостерігався у Республіці Чад (27,35%), Вануату (24,93%), Самоа (22,76%), Гамбія (22,46%), Сьєрра-Леоне (14,74%), Лаос (14,42%) [8].

За даними аналізу витоку фінансового капіталу з країн Північної Африки у період 1970-2010 рр. можна виокремити Алжир, Єгипет, Мороко, Туніс, де виток фінансового капіталу у розмірі 453,6 млрд дол у цінах 2010 р., що складає 87,9% до їх загального ВВП станом на 2010 р., при цьому чисельність населення 159 млн, тобто це означає, що за такого рівня витоку фінансового капіталу відбувається дефіцит у 2851 дол на одну людину [9]. У таблиці 1 можна побачити обсяги витоку фінансового капіталу з вищезазначених держав, приймаючи до уваги рівень відсоткових ставок.

Таблиця 1.
Обсяги витоку фінансового капіталу з Північно Африканських держав, 1970-2010 (млрд дол, ціни 2010 р.) [9]

Країна	Загальний обсяг витоку фінансового капіталу	Обсяги витоку фінансового капіталу із відсотками	Державний борг	Чисті зовнішні активи	Загальні обсяги фінансової допомоги сприяння розвитку	Загальний обсяг витоку фінансового капіталу до ВВП 2010 р.	Загальний обсяг витоку фінансового капіталу на душу населення (дол)
Алжир	267,2	355,3	5,3	350,1	15,2	165,0	7533,4
Єгипет	59,7	110,1	34,8	75,3	132,2	27,3	736,0
Туніс	87,7	108,6	25,4	83,2	42,0	96,6	2744,9
Мороко	38,9	45,2	21,6	23,6	18,0	88,1	3695,7
Загально та середньо	453,6	619,2	87,1	532,1	207,4		
Середня зважена						87,9	2851,2

За даними таблиці можна побачити, що в середньому, враховуючи обсяги витоку фінансового капіталу з цих країн за період 1970-2010 рр., кожен місцевий житель недорахувався 2851,2 дол, а найбільші рівні витоку капіталу були в Алжирі (267,2 млрд дол), Тунісі (87,7 млрд дол), Єгипті (59,7 млрд дол).

Загальні зовнішні зобов'язання цих держав в 2010 р. становили 87,1 млрд, виток фінансового капіталу із відсотками 619,2 млрд, тобто мовай йде про те, що ці держави є «чистими кредиторами» на суму більш ніж 500 млрд дол. Окрім того, за період з 1970-2010 рр. цими країнами була отримана фінансова допомога для розвитку у розмірі 207,4 млрд дол, причому на рівні окремої країни, наприклад Єгипту, де допомога складала 132,2 млрд дол, перевищувала обсяги витоку фінансового капіталу на 72,5 млрд дол. Тобто, якщо не брати до уваги надану фінансову допомогу, то можна говорити про те, що обсяги нелегально виведених за межі держав кошти повністю покривають державний борг, а це свідчить, що в цілому країни можуть самостійно забезпечувати власний розвиток, за умови скорочення обсягів витоку капіталу.

Країни, що розвиваються в умовах глобалізації також опиняються під впливом витоку фінансового капіталу, що таким чином спричиняє недостатність фінансування програм соціально-економічного розвитку. За даними Global financial integrity в період з 2002-2011 рр., враховуючи інфляцію, обсяг нелегально виведених з їхньої економіки коштів зростав приблизно на 10,2% щорічно. Стівно загального обсягу НФП. То спостерігалися наступні тенденції: відбувалося зростання відсотку НФП від загального ВВП країни з 4,0% в 2002 р. до 4,6% в 2005 р., після 2005 р. до 2011 р. відбувалося скорочення обсягів НФВ у порівнянні до ВВП до 3,7% у 2011 р.. Під час глобальної економічної кризи 2008-2010 знову відбулося зростання обсягів витоку фінансового капіталу, особливо на початку у 2007-2008 рр..

Серед країн, що розвиваються найбільшими експортерами фінансового капіталу у 2002-2011 рр. стали Китай (1075566 млн дол), Російська Федерація (880960 млн дол), Мексика (461859 млн дол), Малайзія (370381 млн дол), Індія (343932 млн дол) [10].

В 2012 р. виток фінансового капіталу з Китаю склав 225 млрд дол [11]. За даними Boston Consulting Group громадянам Китаю належить активів за кордоном на суму 450 млрд дол, а за оцінками WealthInsight ця сума становить – 658 млрд дол. Заможні китайці активно придбають майнові права, нерухомість у Сполучених

Штатах Америки, наприклад у Детройті, Кіпрі, що також є одним із способів виведення фінансового капіталу за кордон [12]. Максимальні обсяги витоку фінансового капіталу, оцінені за методом «гарячих грошей», спостерігалися в КНР наприкінці 2010-початку 2011 рр.. Також, за оцінками фахівців 22000 громадян Китаю та Гонконгу мають рахунки в офшорах Карибів і Південно-тихоокеанського регіону, які містять приховані статки [13].

Найбільший обсяг витоку фінансового капіталу за період 2000-2012 рр. спостерігався в Російській Федерації в 2008 р. (194,4 млрд дол), що пов'язано із впливом глобальної фінансової кризи. З 2009-2010 рр. була тенденція до зменшення витоку капіталу, але в 2011 р. він знов склав рекордну для Росії цифру у 149,6 млрд дол., або 8,1%. Водночас, необхідно зазначити, що в середньому відношення обсягів витоку фінансового капіталу до ВВП в Росії в проаналізовані роки складає приблизно 9,0%.

За прогнозами експертів Групи Світового банку в 2014 р., враховуючи останні події в Україні, Росії та світі загалом, обсяги витоку капіталу з Російської Федерації можуть досягти 150 млрд дол., а в 2015 р. – 80 млрд дол. В першому кварталі 2014 р. витоку фінансового капіталу з Росії склав 70 млрд дол, що на 7 млрд дол більше, ніж в аналогічному періоді 2013 р. Водночас, прогнозований рівень інфляції становитиме 5,5% в 2014 р. [14].

Греція є однією із держав Європейського Союзу, що входить до складу Єврозони також потерпає від значного рівня витоку фінансового капіталу. Починаючи з 2009 р. за приблизними оцінками від 13-16 млрд євро було виведено з держави і ця цифра продовжує зростати [15].

Висновки. Під витоком фінансового капіталу можна зрозуміти активний фінансовий ресурс, який обслуговує тінювий оборот товарів та послуг виводиться за межі країни з метою попередження втрат при виникненні економічних ризиків, зокрема при політичній нестабільності, високих рівнях податків, рецесії тощо. Глобалізація світогосподарських відносин на сучасному етапі створила безперешкодні можливості для руху капіталу між державами, стимулювала процес утворення офшорів, як визначальний чинник зростання обсягів витоку фінансового капіталу.

Основними постачальниками фінансового капіталу є найменш розвинуті держави, ті, що розвиваються та окремо можна виділити декілька країн Північної Африки: Алжир, Єгипет, Туніс, Марокко, де загальний обсяг витоку капіталу з 1970-2010 рр. склав 453,6 млрд дол. Серед цих держав найбільші обсяги витоку капіталу притаманні Алжиру, наприклад у співвідношенні до ВВП у 2010 р. цей обсяг склав 165%, а у всіх інших, окрім Єгипту, не менш, ніж 88%.

Серед країн, що розвиваються найбільшими експортерами фінансового капіталу є Китай та Російська Федерація.

Основними каналами витоку фінансового капіталу є махінації при здійсненні міжнародної торгівлі, тобто занижені ціни експортної поставки й завищені – імпоротної; ухилення від сплати податків; реєстрація підприємств у офшорних зонах; купівля прав власності та нерухомості за кордоном.

Найбільш негативними наслідками витоку фінансового капіталу є зростання державного боргу; недофінансованість соціально-економічного розвитку; низький рівень доходів на душу населення, адже в деяких держав обсяги витоку фінансового капіталу у стократ перевищують ВВП; посилення витоку інтелектуального капіталу та трудової міграції; відсутність інноваційної діяльності.

Література:

1. С.С. Шумська Втеча капіталу з української економіки: аналіз та оцінка за даними платіжного балансу/С.С. Шумська//Економічна теорія.-2008.-№4.-С. 56-77
2. Д.Серебрянський, А. Вдовиченко «Втеча» капіталу і тінюва міжнародна торгівля в Україні: зв'язок, макроекономічні ефекти Вісник національного банку України – 2012 - №11.- с.26-33 [Електронний ресурс]/Д.Серебрянський, А.Вдовиченко. -Режим доступу: <http://nbu.gov.ua>
3. Олена Боришкевич Міжнародний рух капіталу та проблеми зовнішньої заборгованості/О.Боришкевич/Вісник НБУ, жовтень 2012.- с. 40-47/ [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://nbu.gov.ua>
4. Криминогенные условия и преступность в сфере внешнеэкономической деятельности в России [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://newasp.omskreg.ru/bekryash/ch7p5_2.htm7.5
5. І.І. Левицька Проблема розвитку України – «Втеча капіталу» [Електронний ресурс]/ І.Левицька. -Режим доступу: [http://ena.lp.edu.ua:8080>bitstream/ntb/4826/1/218.pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/4826/1/218.pdf)
6. Цілі розвитку тисячоліття від ООН [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://futurecenter.in.ua/uncategorized/tsili-rozvytku-tysyacholititya-vid-onn/>
7. Eurodad factsheet: capital flight diverts development finance [Електронний ресурс].-Режим доступу: eurodad.org/2270
8. Discussion paper: Illicit financial flows from the least developed countries:1990-2008 [Електронний ресурс].-Режим доступу: www.financialtransparency.org/.../undp-commissioned-report-from-global-financial-integrity-“illicit-financial-flows-from-the-least...
9. Leonce Ndikumana, James K. Boyce capital flight from North African countries[Електронний ресурс].-Режим доступу: [www.peri.umass.edu/...](http://www.peri.umass.edu/.../NAfrica_capitalflight...)
10. Dev Kar, Brian LeBlanc Illicit financial flows from developing countries: 2002-2011[Електронний ресурс].-Режим доступу: www.gfintegrity.org
11. ALEX FRANGOS, TOM ORLIK and LINGLING WEI ALEX[Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://online.wsj.com/news/articles/SB10000872396390443507204578020272862374326>
12. Chinese investors are buying up Detroit Real estate buyers are snapping up dozens of properties, often sight unseen. Where else can you buy a 2-story home in the US for \$39 [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://money.msn.com/investing/post-chinese-investors-are-buying-up-detroit>
13. Sara Hsu Shanghai Free Trade Zone and Offshore Banking [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://triplecrisis.com/shanghai-free-trade-zone-and-offshore-banking/#more-9404>
14. Lidia Kelly World Bank sees Russian capital flight, hit to GDP if Crimea crisis deepens [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://uk.reuters.com/article/2014/03/26/uk-russia-economy-worldbank-idUKBREA2P0X420140326>
15. “Capital flight” causing trouble in Greece [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9722000/9722409.stm

References:

1. S.S. Shums'ka "Vtecha kapitalu z ukrains'koi ekonomiky: analiz ta otsinka za danymy platynogo balansu" (2008) , *Ekonomichna teoriya*, vol.4, p.56-77
2. D.Serebriany'skyj, A. Vdovychenko (2012) "«Vtecha» kapitalu i tin'ova mizhnarodna torhivlia v Ukraini: zv'iazok, makroekonomichni efekty", *Visnyk natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 11 [Online] , available at: <http://nbu.gov.ua>
3. Olena Boryshkevych "Mizhnarodnyj rukh kapitalu ta problemy zovnishn'oi zaborhovannosti", *Visnyk NBU*, vol. 10, [Online], available at: <http://nbu.gov.ua>
4. "Kryminohenne uslovya y prestupnost' v sfere vneshneekonomicheskoy deiatelnosti v Rossyy" [Online], available at: http://newasp.omskreg.ru/bekryash/ch7p5_2.htm7.5
5. I.I. Levyts'ka "Problema rozvytku Ukrainy – «Vtecha kapitalu»" [Online], available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/4826/1/218.pdf>
6. "Tsili rozvytku tysyacholititya vid OON" [Online], available at: <http://futurecenter.in.ua/uncategorized/tsili-rozvytku-tysyacholititya-vid-onn/>
7. Eurodad factsheet: capital flight diverts development finance [Online], available at: eurodad.org/2270
8. "Discussion paper: Illicit financial flows from the least developed countries:1990-2008" (2011), *United Nations Development programme "Poverty reduction and democratic governance"* [Online], available at: www.financialtransparency.org/.../undp-commissioned-report-from-global-financial-integrity-“illicit-financial-flows-from-the-least...
9. Leonce Ndikumana, James K. Boyce (2012) "Capital flight from North African countries", *Political Economy Research Institute "Research report"* [Online], available at: www.peri.umass.edu/.../NAfrica_capitalflight...
10. Dev Kar, Brian LeBlanc "Illicit financial flows from developing countries: 2002-2011" (2013), *GFI report* [Online], available at: www.gfintegrity.org
11. Alex Frangos, Tom Orlik, Lingling Wei Alex (2012) "In Reversal, Cash Leaks Out of China", *The Wall Street Journal* [Online], available at: <http://online.wsj.com/news/articles/SB10000872396390443507204578020272862374326>
12. "Chinese investors are buying up Detroit Real estate buyers are snapping up dozens of properties, often sight unseen. Where else can you buy a 2-story home in the US for \$39" [Online], available at: <http://money.msn.com/investing/post-chinese-investors-are-buying-up-detroit>
13. Sara Hsu "Shanghai Free Trade Zone and Offshore Banking" [Online], available at: <http://triplecrisis.com/shanghai-free-trade-zone-and-offshore-banking/#more-9404>
14. Lidia Kelly World Bank sees Russian capital flight, hit to GDP if Crimea crisis deepens [Online], available at: <http://uk.reuters.com/article/2014/03/26/uk-russia-economy-worldbank-idUKBREA2P0X420140326>
15. "Capital flight" causing trouble in Greece [Online], available at: http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9722000/9722409.stm

Стаття надійшла до редакції 20.05.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"